

Muitalusaid mearkkašupmi otná servodagas: Sámi lágaid ozus narratiiva láchkametoda bokte

FIERRANJOT KIRSTTE RÁVDNÁ¹

Artihkal guorahallá sámi lága ja láchkaprinsihpaid narratiiva láchkametoda vehkiin Gufihttara lonuhus -muitalusa vuodul. Narratiiva láchkametoda leaba hábmen eamiálbmotlága dutkit Val Napoleon ja Hadley Friedland, ja dat lea geavahuvvon viidát Kanadas mañimus nuppelogi jagi. Artihkkala ulbmil lea ovddidit eamiálbmotláchkadutkamuša Sámis ja sámi lágaid guorahallama servodaga ja árbbi siskkobealde, ovdanbuktit sámedutkamuššii metoda, man eará eamiálbmotlágaid dutkit leat geavahan buriin ja mávssolaš bohtosiin, ja kártet Gufihttara lonuhus -muitalusa lágaid ja láchkaprinsihpaid. Artihkkala loahpas suokkardan mo gávdnon láchkaprinsihpaid sáhtá geavahit otná servodathástalusaid čoavdimis dego mánáidsuodjalusas, ja makkár áššiid váldit vuhtii, jos sámedutkamušas háliidit joatkit narratiiva láchkametoda geavaheami gávdnan dihtii sámiid iežaset lágaid ja láchkaprinsihpaid. Sámis gávdnojit dutkamušat sámi dáhpelágas, sámiid vieruid ja njuolggadusaid rollas nationála lágain ja láchkaásaheamis ja das mo gearretmearrádusat leat váldán vuhtii sámi dáhpehága, muhto narratiiva láchkametoda ii leat ovdal geavahuvvon sámi muitalusaid analyseremis ja sámi lágaid gávdnamis.

Fáddásáni: sámi láchka, eamiálbmotláchka, sámi muitalusat, láchkaprinsihpat, mánáidsuodjalus, gufihttarat, njálmmálaš árbevierru

1 Álggahus

Buot servodagain leat iežaset vuogit ordnet ja stivret iežaset, juohkit ovddasvástádusa, čoavdit riidduid, hálddašit soahpameahttunvuodaid ja riidduid ja ovddidit dorvvolaš- ja oadjebasvuoda. Eamiálbmotservodagat eai leat spiehkastagat. Numo eará servodagain, eamiálbmogiin leat sin iežaset árbevirolaš láchka- ja politihkalaš vierut, mat leat hábmejuvvon ráhkadit ortnega gaskavuodain olbmuid gaskkas ja olbmuid ja

¹ Rauna Kuokkanen lea Deatnogáttis, Fierranjogas eret. Son bargá Lappi universitehta arktalaš eamiálbmotdutkanuša dutkanprofessoran Roavvenjárggas.

eatnamiid gaskavuodain. Dábálaš koloniála áddejumi mielde eamiálbmogiin eai leamaš historjjálaččat eaige otnábeaivve leat iežaset lágat. Dákkár oaidnu vuodđduvvá badjelgeahččalas ja eahpelogalaš jurdagii ahte eamiálbmogat eai leamaš álbmogat, dahje dat eai leamaš doarvái siviliserejuvvon hábmet iežaset ortnega, servodaga ja lágaid. Nubbi dábálaš čuolbma lea oaidnu, man mielde legitiima láhka ii sáhte šaddat ja doaibmat almmá guovddáš autoritehtaid ja stáhta virggálaš láhkaásahusaid haga, numo olbmot dávjá maiddái eamiálbmotservodagain leat hárijánan jurddašit. Ásahusaid «váilli» dihtii eamiálbmogiid láhkaortnegat leat dávjá badjelgehččon ja uhcahaston ja daid leat atnán eahperelevántan dahje eahpeluohtehahttin hábmet rivttes láhttema prinsihpaid (Borrows 2010). Ásahusaid váili ii goit doala deaivása, baicce dat leat mánggii earálárganat go váldoservodaga ásahusat ja danin eai leat áddejuvvon ásahussan. Vaikko otná veardádalli láchkadutkamuš lea skáhpon buoret áddejumi eamiálbmogiid láchkaortnegiin, de lea áin liikká dárbu olu čiekŋalut dovdamuššii ja analysii daid birra. Lea maiddái čielggas, ahte njálmálaš láchkaárbevierus ii leat dárbu kompleaksa ásahusaide (Glenn 2014).

Numo eará álbmogiin, sámiin leat maid guhká leamaš iežaset vuogit ja vierut ordnet ja hálddašit iežaset áššiid – doaimmaid, mat leat dábálepmosat man beare lága siskkobealde ja servodagas (vrd. Webber 2009). Ii leat dušše boastut muhto eahpelogalaš navdit ahte sámit dahje eará eamiálbmogat livčče lean árbevirolaččat «lágaheamit» (vrd. Friedland 2012). Boasttonavdosiin lágaid váilumis leat leamaš hui vahátlaš politihkalaš ja lágalaš čuovvumušat eamiálbmotservodagain (omd. Asch & Macklem 1991, Tully 1995). Mángga eamiálbmotservodagas, maiddái Sámis, historjjálaš ja otná koloniála proseassat leat cuvken vuodu, mii doallá eamiálbmotservodagaid čoahkis: diehtoortnegiid, gaska- ja oktavuodaid dihto eatnamiidda ja čáziide, dáin sorjavaš ealahusaid, gielaid, ja sosiála, politihkalaš, kultuvrralaš ja lágalaš vieruid ja dábiid.² Dasa lassin stáhtain lea guhkes historjá iežaset lágaid geavaheames eamiálbmogiid vuostá eatnamiid, identitehtaid ja rivttiid rivvemis. Eamiálbmotservodagaid huksen ja nanosmahttin gáibida dáid

2 Historjjálaš ja otnábeai kolonialismma birra Sámis geahča omd. Lawrence ja Åhrén (2016).

cuvkejuvvon ja háddjejuvvon osiid odđasit guorahallama ja vihkkehallama. Vuolggasadjin dása berre leat dat, ahte eamiálbmogat leat, numo earátge, fihtolaš álbmogat, ja ahte eamiálbmogiid lánkaárbevieruin gávdnojit dárbbaslaš ja mávssolaš intellektuála resurssat ja readdut kollektiiva jurddašeapmái ja soahpamii duostut otná servodatlaš hástalusaid.

Dán artihkkalis guorahalan sámi lágaid narratiiva lánkametoda vehkiin eatnašiid oahpes Gufihttara lonuhus -muitalusa vuodul. Narratiiva lánkametoda gohčoduvvo maiddá eamiálbmogiid riektegeavat -metodan (eang. *Indigenous case brief*) dahje ILRU-metodan. Manjmuš namahus lea oanádus namas *Indigenous Law Research Unit* Victoria universitehtas (Brihttalaš Kolumbia, Kanada), gos dutkit Val Napoleon ja Hadley Friedland leaba ráhkadan ja geavahišgohtán dán metoda. Mu artihkkalis leat golbma ulbmila: 1) ovddidit eamiálbmotlágaid dutkamusa Sámis ja sámi lágaid guorahallama servodaga ja árbbi siskkobealde, 2) ovdanbuktit sámedutkamii mávssolaš metoda, man eamiálbmotlágaid dutkit leat geavahan iešguđetlágan servodatlaš prošeavttain ja proseassain, ja 3) čielggadit narratiiva lánkametoda vehkiin Gufihttara lonuhus -muitalusa lánkaprinsihpaid. Artihkal álgá ságain *eamiálbmotláhka*-doahpáris ja eamiálbmotlága ja dan dutkamusa mearkkašumis ja viggamušain otná eamiálbmotservodagain. Dasto čilgen narratiiva lánkametoda dárkileappot. Gohčodan metoda *narratiiva lánkametodan* sirret dan eará narratiiva metodain iešguđet dieđasurggiin (gč. omd. Trinh 1989, Riessman 1993, Archibald 1997, Sterling 1997, Mohanty 2003). Goalmmát oasis guorahalan Gufihttara lonuhus -muitalusa metoda iešguđet lánkaid bokte ja njealját, manjmuš oasis suokkardan ja ovdanbuvttán lágaid ja prinsihpaid, mat gávdnojedje muitalusas. Narratiiva lánkametoda geatnegahtá kollektiiva guorahallama muitalusain identifiserejuvvon lánkaprinsihpain oážžun dihtii loahpalaš bohtosiid. Dán artihkkala guorahallamis váilu oktasaš suokkardeapmi earáiguin sámeservodagas, man dihtii artihkkala bohtosat eai leat loahpalaččat.

2 Eamiálbmotláhka

Doaba *eamiálbmotláhka* (eang. *Indigenous law*) lea viiddit go *dáhpeláhkka* (eang. *customary law*). Eamiálbmotláhka sisttisdoallá geavadiid, vieruid ja vugiid, maid eamiálbmotservodagat leat hábmen ja geavahan ovdal ja maŋŋá kolonisašuvnna ráhkadit sosiála ortnega, ja maiguin sii leat hálddašan oktasaš áššiid, numo dahkan mearrádusaid, hálddašan eanan- ja čáhcegeavaheami ja čoavdán bearašáššiid ja iešguđetlágan riidduid ja sierraoaivilvuodaid. Eandalii Davvi-Amerihkás lea maŋimus moattelogi jagi áigge šaddagohtán odđa, dál jo bures sajiiduvvan dutkansuorgi, man vuolggasadjin lea ahte eamiálbmogiin leat álo leamaš ja ain leat sin iežaset láhkaárbevierut ja -ortnegat, main lea otnábeai mearkkašupmi (Henderson 1994, Tully 1995, Webber 1995, Ross 1996, Fletcher 2006, Christie 2009, Webber 2009, Borrowes 2010, Milward 2012, Napoleon 2013, Napoleon & Friedland 2014). Dán dutkansuorgái lea mihtilmas ahte dan sadjai ahte atnit eamiálbmogiid láhkaárbevieruid árvvoštallat stáhta láhkavuogádagaid, dutkit numo John Borrowes, Val Napoleon ja Matthew L.M. Fletcher suokkardit eamiálbmotlágaid sisdoalu ja detáljaid dáid árbevieruid siskkobeaalde ja geavahit metodologiijaid, mat dohkkehit ja atnet eamiálbmogiid vieruid láhkan. Maŋimus jagiid áigge dát ja ollu eará dutkit leat guorahalla-gohtán vuđolot gažaldagaid, numo teorehtalaš ja metodologalaš rámmaid, mat dorjot eamiálbmotlágaid prinsihpaid atnuiváldima geavadis otnábeaivve. Eamiálbmotláhka oahpahuvvo Kanada muhtin universitehtaid láhkaskuvllain ja maidái váldoservodaga láhkaaddit ja gearretvuogádat eanet ja eanet dovddastit ja geavahišgohtet eamiálbmotlágaid oassin Kanada lágaid.³

Danne go eamiálbmogiin eai leat leamaš formála láhkaaddi ása-husat ja go eamiálbmogiid láhkaortnegat leat dihtomielalaččat biđgejuvvon, eamiálbmotlágaid identifiseremis, kártemis, áddemis ja dulko-mis leat mánggalágan váttisvuodát, numo daid gávdnan ja legitimeren

3 Kanadas omd. Victoria, Alberta, Saskatchewan, Ottawa, Windsor, ja McGill universitehtaid láhkaskuvllain oahpahit eamiálbmotlága. Mearrádusat mat dohkkehit dahje geavahit eamiálbmotlágaid Kanadas leat omd. *Delgamuukw v. British Columbia* [1997] 3 SCR 1010; *Mitchell v MRN*, 2001 SCC 33, [2001] 1 SCR 911; *Pastion v Dene Tha' First Nation* 2018 FC 648, paragrafat 1–14; *Beaver v Hill* 2018 ONCA 816, paragrafat 17 ja 58, ja *Restoule v. Canada (Attorney General)*, 2018 ONSC 7701.

(Fletcher 2006, Borrows 2010). Eanaš diliin eamiálbmotlágat eai leat leamaš čálalaš hámis ja danin eai leat gávdnamis dahje viežžamis seamma hámis go dábálaš láhkaresurssat. Dát hástalus lea ereliiggán stuoris davviguovlluid eamiálbmogiid láhkaarbevieruid guorahallamis, mat eai leat jur ollenge guorahallon láhkan. Davviriikkain gávdnokit dutkamušat sámi dáhpelágas, sámiid vieruid ja njuolggadusaid rolas nationála lágain ja láhkaásaheamis ja das mo gearretmearrádušat leat váldán vuhtii sámi dáhpelága (Solem 1970, Korpijaakko 1989, T. G. Svensson 1999, Oskal & Sara 2001, Bull 2004, Eriksen 2004, Helander 2004, Smith 2004, Hågvar 2006, Torp 2011, Helander-Renvall 2013). Dát dutkamušat eai leat goit geavahan eamiálbmogiid lánkadutkama siskobealde hábmejuvvon metodaidda guorahallat sámiid lágaid ja lánka-prinsihpaid. Narratiiva lánkametoda ii leat ovdal geavahuvvon sámi muitalusaid analyseremis, muhto Kristina Labba lea guorahallan metoda heivema ja heiveheami sámi lánkadutkamuššii (Labba 2020). Lánkadutkamuša olggobealde gávdnokit muhtin guorahallamat das, mo sámi muitalusat ovdanbuktet rávvagiid etihkalaš láhttemii ja riektabargamii (omd. Magga ja earát 2002).

Dáhpelánkadutkamušaid lassin sámi rivttiid dutkamuš lea oalle viiddis dutkansuorgi, mii sisttisdoallá stáhta lánkaásaheami sámiid ektui, numo lánkahistorjjá, vuodđolága, opmodatlága ja riikkaidgaskašaš eamiálbmotrivttiid. Dát dutkamuš guorahallá nationála ja riikkaidgaskašaš lágaid váikkuhusaid sámiide ja sin eanan- ja čáhcevuogitvuodaide, opmodatrivttiide ja árbevirolaš ealáhusaide (Bengtsson 2004, Eriksen 2008, Skogvang 2012, Bankes & Koivurova 2013, Ravna 2013, Allard & Skogvang 2015, Åhrén 2016). Vaikko sámi lánka ii leat (vel) dovddastuvvon sierra lánkavuogá dahkan, de davviriikkalaš lánkatheoriija hállá *sámelánka*-doahpapis ja dohkkeha dan ahte sierra sámi lánkakultuvra gávdnno (Allard 2015, E.-M. Svensson 2015, Skogvang 2017). Metodologalaččat sámi lánkadutkamuššii lea mihtilmas geavahit dábálaš váldorávnnji lahkonanvugiid ja normatiivvalaš lánkatheoriijaid.

Eamiálbmotlágat leat bálgát eamiálbmogiid iešstivrejupmái (gč. omd. Austin 2009). Lánka lea oassin hálddašeami ja stivrejumi struktuvrraid ja daninassii mávssolaš resursa buot servodagaid oktasaš áššiid stivremis. Konfliktačoavdinreaidduid ráhkademiin lánka meroštallá

olmmošlaš doaimmaid, gulahallama ja ovttasbarggu rámmaid. Ovdamearkka dihtii Ovtastuvvan našuvnnaid Eamiálbmogiid rivvtiid julggaštus (2007) nanne iešmearridanrievtti oassin eamiálbmogiid vuoi-
gatvuodaid doalahit, ovddidit ja nanosmahttit sin iežaset lágalaš ja
politihkalaš geavadiid, doaibmavugiid ja ásahusaid. Dát lea goit mángga
eamiálbmogii leamaš váttis earret eará resursa- ja doarjjaváilli geažil
muhto maddái danin go sii leat gártan čavga oassin stáhtaid vuogá-
dagaid, mat leat vuđolaččat háddjen eamiálbmogiid iežaset vieruid, ort-
negiid ja ásahusaid.

Eamiálbmogiid lágaid vuodđu lea servodaga politihkalaš, vuoin-
nalaš ja sosiála árvvuin, mat bohtet ovdan árbečehpiid ja earáid oahpa-
husain ja láhttemis. Lágat gávdnojit mitalusain, danin go daidda leat
čoggon eamiálbmogiid soahpameahttunvuodaid ja riidduid čoavdima
vásáhusat ja viisodat. Muhtin mitalusat leat boarrásabbot go stáhtaid
lágat. Dat leat doaibman beaktilit jahkeduháhiid, eaige leat goassige go-
mihuvvon dahje šluhttejuvvon. Mitalusaid sáhtá ovdanbuktit vugii-
guin, mat čalmmustahttet čiekŋalut prinsihpaid ja ortnega, ja dáinna
lágiin doibmet normatiivvalaš autoritehta gáldun riidduid čoavdimis.
Ovdamearkka dihtii Amerihkás navajoálbmoga iežas gearretvuogádat
geavaha mitalusaid vástidit láchkagažaldagaide dáhpáhusain, maid
gearretvuogádat lea gohččojuvvon giedahallat (Borrows 2002: 13).

Riekteárbevierru mii vuodđuduvvá ovddit duomuid ja mearrá-
dusaid dulkomii, gohčoduvvo *common law* -árbevierrun.⁴ Dan vuolgga-
sadi lea gaskaáigásaš Englánddas ja dat lea viidát anus Englándda ovd-
deš kolonijain ja máilmmi ng. angloriikkain (USA, Kanada, Aotearoa,
Australia jná.). *Common law* -árbevierru atná duopmostuoluid ovddit
mearrádusaid lágalaččat čadni ovdadáhpáhussan (eang. *precedent*). Si-
viilariekteárbevierus, man ruohttasat leat antihka romalaš lágain, leat
fas riekteprinsihpat kodifierejuvvon oktilaš vuogádahkan (omd. čállon
hápmái čohkkejuvvon nationála lágat), mii doaibmá rievtti ja riekteort-
nega primára gáldun (gč. Glenn 2014, vidát ja čihččet lohku).

4 *Common law* -terbmii ii leat vel vuogáiduvvan jorgalus sámegeillii ja danin dat lea
eangalsgillii dán artihkkalis. Ruotagillii *common law* lea *vanlig lag* ja suomagillii
tapaoikeus.

Eamiálbmogiid árbevierut ja mitalusat (maiddái Sámis) sihke sulastahttet ja spiehkcasit *common law* -árbevierus. Dat leat seammaláganat, go daid vehkiin vigget vuoduštit ovttamielalášvuoda viiddes prinsihpain ja juogo nannet dahje árvoštallat dihto spiehkastagaid viidát dohkkehuvvon njuolggadusain. Ovdadáhpáhusvuogádat ja eamiálbmogiid mitalusat leat seammaláganat maiddái danin, go guktot vurkejit vássán nákkuid ja daidda laktáseaddji čovdosiid fáktaid. Sihke eamiálbmogiid mitalusaid ja riektegeavada ovdadáhpáhusaid dulkojit áššedovdit ja dat ovdanbuktojuvvojit čulbmii heivvolaš vugiin. Dasa lassin sihke eamiálbmogiid mitalusat ja ovdadáhpáhusat leat daid guldaleaddjiid mielas autoritehtalaččat, ja daid njuolggadusaid rihkkumis leat lunddolaš, morálalaš ja kultuvrralaš čuovvumušat. Muitalusaid dulkon ovddida vuđolaš persovnnalaš ja ásahuslaš čatnašumi daidda árvvuide ja prinsihpaide, mat leat mitalusaid vuodđun. Buot dát bealit dorjot eamiálbmogiid mitalusaid guorahallama diehtoollisvuhtan, mii deavdá mánga seamma doaimma go riektegeavada ovdadáhpáhus (Borrows 2002: 14).

Eamiálbmogiid mitalusat spiehkcasit sihke hámi ja sisdoalu dáfus riektegeavada ovdadáhpáhusain dan vuodul mo daid leat rádján ja geavahan. Eamiálbmogat leat geavahan njálmmálaš árbevieru mitalit ja juogadit dehálaš dieđuid. Dát dieđut vurkojuvvojit ja juhkkujuvvojit vugiiguin, mat atnet árvvus muittu ja njálmmálaš ovdanbuktima ja mat dahket vejolažžan eamiálbmogiid lánkaortnegiid jeavddalaš ođasmahttima. Dákkár riektevuogádat ii leat sorjavaš vuosttas «autenttalaš» muitaleames dahje das, ahte mo nu lánkai mañit dáhpáhusat «billistivčče» riekteprinsihpa. Árbevieru ođđasit dulkon otná dárbbuid deavdimii leage dán metodologiija gievravuhta (Borrows 2002: 14).

Eamiálbmotlágaid guorahallan álgá otná eamiálbmogiid duohtavuodain ja vásáhusain, ii romantiserejuvvon jurdagiin vássán áiggis. Eamiálbmotlágaid guorahallamis leat positiivvalaš váikkuhusat servodaga návccaide váldit (ođđasit) atnui iežaset stivrenmáliid, ollašuttit iešmearrideami, birashálddašeami ja servodatplánema. Mángga eamiálbmogii sin iežaset lágaid kárten fállá ođđa vugiid dilis, mas dálá lahkonanvuogit ja ásahusat eai leat nákcen gávdnat holisttalaš čovdosiid guhkesáigásaš servodatváttisvuodaide.

2.1 Narratiiva láchkametoda

Napoleon ja Friedland leaba hábmen narratiiva láchkametoda ovttasbargadettiin čieža iešguđet guovllu eamiálbmotservodagain ja dat lea viidát geavahuvvon ja oahpahuvvon Kanadas. Metoda vuodđun lea *common law* -riekteárbevieru metoda, mii lea heivehuvvon eamiálbmogiid njálmmálaš árbevieru dárkilis suokkardeapmái. Sudno metoda inspirašuvdnan leamaš John Borrows bargu, mas son muitala ođđasit dihto máidnasiid ja geavaha *common law* -ovdadáhpáhusmetoda identifiseret láchkaprinsihpaid ovttaskas muitalusain. Go váldá vuhtii mo riektvuogádaga mearrádusat Kanadas leat maiddái muitalusat (nappo dárkilit hábmejuvvon dihto málle mielde dihto dieđuid muitaleapmi), Napoleon guoktá mielas orui heivvolaš ovttaštahttit dáid láchkapedagogihkaid. Buot ovdadáhpáhusat leat muitalusat maiddái danin, ahte dat álo ovddastit gean nu veršuvnna dáhpáhusain ja gean nu oaiviliid, ja dat leat searválagaid guorahallon ja dohkkehuvvon Kanada riektvuogádagas (Friedland & Napoleon 2015–2016: 22).

Napoleon ja Friedland välljiiga diđolaččat bargat almmolaš, čállojuvvon ja almmustuvvon muitalusain guovtti sivas. Soai eaba háliidan mannat iežaska ovttasbargoguimmiid lusa guoros giedaiguin ja dadjat «muital munnuide iežadet lágaid birra». Soai háliideigga garvit ekstraktiiva dynamihka, mii dávjá šaddá searvvušdutkanmušas ja mii soaitá ovttagardánahttit bohtosiid nu ahte dat šaddet dušše njuolggadusaid deskriptiiva čilgehussan. Nubbi sivva lei ahte soai háliideigga vuđolaš ságastallamiid ovttasbargoguimmiiguin ja oažžut kritihkalaš máhcahaga iežaska metodas. Danin soai barggaiga fokusjoavkkuiguin álo go vejolaš ja dagaiga jearahallamiid eambo go ovttain olbmuiin hávális. Sudno ulbmil lei hábmet vuollin bajás -áddejumi das, ahte láchka lea álo kollaboratiiva doaibma. Dáinna lágiin soai maiddái garvviiga oainnu, ahte lea dušše okta árbečeahppi dahje okta olmmoš, geas livčče rivttes vástádusat. Dát lei vuohki doarjut viidát čoahkkádusa ja juhkkujuvvon ovddasvástádusa, mat leat desentraliserejuvvon servodagaid guovddáš iešvuodát (Friedland & Napoleon 2015–2016: 22–23).

Narratiiva láchkametoda álgá árbevirolaš muitalusaid ja njálmmálaš historjjá dárkilis guorahallamiin ja analysain, man maŋná lea vuđolaš servodatlaš ságastallanproseassa, mas guorahallama bohtosat

suokkardallojuvvojit ja gažaduvvojit beaktilit. Seamma muitalusa iešgudet veršuvnnat váldojuvvojit mielde oktasaš guorahallamii, vai muitalusa ádden ja dulkon lea viidát ja čiekŋalut. Metodii lea mihtilmas dulkonproseassaid čađačuovgivuohta ja dárkilis gálduide čujuheapmi (omd. jearahallamat, fokusjoavkkut dahje njálmmálaš dahje almmustuvvon muitalusteavsttat). Metoda buvttada viđaosat syntesa, mas meroštallojuvvojit 1) riekteproseassat heivvolaš autoritehtalaš mearrideaddjiid meroštallama várás ja dat, mo riektečulbmii vástiduvvo, 2) vejolaš čovdosat dahje vástádusat riektečulbmii, 3) lágalaš geatnegasvuodát, 4) substantiiva ja prosedurála rievttit ja 5) riekteprinsihpat. Substantiiva rievttit leat vuodđoolmmošrievttit ja -geatnegasvuodát. Dat muitalit maid olbmot sáhttet vuordit guhtet guimmiineaset dahje stivrejeadji orgánas. Prosedurála rievttit dábálaččat gusket vuoiggalašvuoda lágalaš mearrádusaid dahkamii. Albma eallimis substantiiva ja prosedurála rievttit dávjá mannet badjálaga (Friedland 2018: 99).

Eamiálbmotlágaid čielggadeapmi narratiiva metodain dahká vejolažžan siskkáldas oainnu, mii fas doarju čovdosa mearkkašumi ja dan heiveheami otná iešgudet diliin. Dát eastada lága šaddamis romantihkalaš dahje historjjálaš artefáktan. Mánŋga eamiálbmotservodaga Kanadas leat geavahan narratiiva láchkametoda, mii lea buvttadan juridihkalaš resurssaid áigeguovdilis riektegažaldagaid guorahallamii (Friedland 2018, Napoleon 2018).⁵ Metoda geavahuvvo lagaš ovttagbarggus eamiálbmotservodagaid árbečehpiiguin ja eará olbmuiiguin ulbmilin buvttadit ovttag loahpparaportta, mii sisttisdoallá vuđolaš guorahallama riekteprinsihpain. Dát lahkonanvuohki láchčá saji sierramielalašvuodaide, digaštallamiidda ja nyánssaide, mat gávdnojit buot doaimbi riekteortnegiin. Vaikko narratiiva metoda ii rievdat eamiálbmotlágaid, iige dat leat daid formála kodifieren, de dat buvttada dieđu ja áddejumi eamiálbmotlágain geavattlaš ja áddehahti hámis. Dáinna lágiin eamiálbmotlágaid lea álkit fáhtet, áddet ja geavahit. Narratiiva metodas juohke muitalus suokkarduvvo čuovvovaš málle vehkiin:

5 Ovdamearkkat narratiiva metoda bohtosiin leat gávdnamis Victoria universitehta Indigenous Law Research Unit neahttasiidduin <https://ilru.ca/research/>.

Dáhpáhus: *Muitalusá namma ja dievaslaš gáldodieđut.*

Ášši/čuolbma: *Mii lea muitalusá váldováttisvuohta? Maid muitalus geahččala muitalit guldaleaddjiide?*

Fáktat: *Guđe fáktain muitalusas lea mearkkašupmi dán čulbmii? Ášši mearrida relevánta fáktaid. Iešguđet fáktain lea mearkkašupmi dan mielde mii lea meroštallon muitalusá čuolbman dahje váldováttisvuohtan.*

Mearráduš/čoavddus: *Mii muitalusas mearriduvvo, mii čoavdá váttisvuođa? Jos muitalusas ii leat čielga olmmošlaš mearráduš, mii doaimmaid čoavdá váttisvuođa? Lea mávssolaš ahte dát lea symmetralaš identifiserejuvvo čuolmmain. Eanaš muitalusain leat mánja mearrádusa, ja lea mávssolaš fihttet, guđe mearráduš dahje doaibma buvttada čovdosa álggus meroštallon čulbmii.*

Čilgehus (sivva/vuodđu/ratio): *Mii lea čilgehus mearrádusa dahje čovdosa duohken? Leago čilgehus daddjon muitalusas? Jos ii, maid sáhtá atnit dajakeahtes čilgehussan mearrádussii dahje čovdossii? Dát lea vuodđuštus, mii dahká proseassa láhkaanalysan. Muhtumin muitalusat dattet dan ieža, eará háviid dat leat implisihta. Juohke dáhpáhusas berre guorahallat *manin*-gažaldaga mearrádusa dahje čovdosa duohken.*

Ruođut: *Maid galgá bidjat ruođuid sisa dán muitalusas? Muhtin áššit soitet leat guorahallanrámma olggobealde, nappo dat eai leat dárbbaslaččat meroštallon čuolmma guorahallamii. Muitalusain ja láchkadáhpáhusain leat álo áššit, mat eai leat relevánttat analysa ektui. Dan sadjái go diktit daid heađuštit guorahallama, metoda ávžžuha bidjat daid ruođuid sisa dassái go leat guorahallan mánja muitalusá. Álo sáhtá maŋja suokkardit, makkár ságastallamiid ruođuid sisa biddjon áššit bohciidit – dávjá dáin ságastallamiin lea produktiiva vuorrováikkuhus muitalusáiguin (Friedland & Napoleon 2015–2016: 23–24). Ruođut geavahuvvojit gaskaboddosaččat vurket dakkár áššiid dahje beliid muitalusas, mat muđui hehttejit čovdosa gávdnamis. Ruođut leat ereliiggán dehálaččat olbmuide, geat leat bajásšaddan eamiálbmoga kosmologijja dahje epistemologijja olggobealde. Ovdamearkka dihtii jos muitalusat sisttisdollet «badjellunddolaš» dahje eará elemeanttaid, maid dihto lohkki ii ádde, son sáhtá bidjat daid ruođuid sisa nu guhká go lea dárbu. Dáinna lágiin sáhtá maidái dovddastit ja dohkkehit ahte ii ádde buot sihkokeahtá*

maidige ollásit eret dahje heaittekeahttá láhkaprinsihpaid guorahalama (Friedland & Napoleon 2015–2016: 25).

Metoda geavahettiineaskka Napoleon guovttos Friedlandiin fuomášeigga, ahte muhtimin mitalusat molsašudde sakka. Muhtin mitalusat ledje váilevaččat, masá beare bihtát, go earáin ledje eanet procedurála dieđut. Dát nannii dan oainnu, man dehálaš lea bargat eanet go ovttain mitalusain juridihkalaš dutkamuša juohke oassesuorggis. Ovdamearkka dihtii deneálbmogii gullelaš vuoras George Blondin muituha, ahte juohke mitalus sáhtta leat iehčanas dahje dan sáhtta atnit oassin stuorát ollisvuoda (Friedland & Napoleon 2015–2016: 24).

Go duopmostuolu duomut ovdanbuktojit, mearrádusaid lea oalle álki identifiseret. Muitalusaid guorahaladettiin lea hui dábálaš, ahte lea hástaleaddji identifiseret áššáigullelaš mearrádusaid. Okta dábálaš feaila lea identifiseret juohke áidna mearrádusa man beare dahkki dahká, maid dakkáriid, mat čielgasit botnjet čuolmma vearrát guvlui dan sadjái ahte čovdet dan. Dát lea hástaleaddji maiddái danin, go mitalusain lea dávjá eanet go okta čoavdiviggamuš, mii ii doaimma dahje ii čoavdde ášši ollislaččat. Lea mávssolaš maid atnit mielas ahte buot lágat lihkadit. Almmolaš eallima áššiid identifiseren ja dulkonvejolašvuodaid viidodaga fuomášupmi lea ávkkálat go geahččalit gávdnat muhtin «autenttalaš» dahje «buhtes» váimmusmearkkašumi dahje dorvvastit dušše ovttá árbečeahpi áššedovdamuššii (Friedland & Napoleon 2015–2016: 24–25).

Napoleon guovttos fuomášuhttiba, ahte vaikko soai guorahallaba mitalusaid ja geavaheaba heivehuvvon dáhpeanalysisa (eang. *case brief*), de gávdnojit maiddái ollu eará resurssat, gáldut ja analysavuogit, maid sáhtta geavahit. Gávdnojit iešguđetlágan vuogit bargat mitalusaiguin ja suokkardit ja ovdanbuktit eamiálbmogiid lágaid. Ovdamearkka dihtii dihto lingvisttalaš lahkonanvuogit ja relašunmetodat identifiserejit riektegeatnegasvuodaid fuolkegaskavuhtan. Maiddái eanan ja seremonijjat leat láhkagáldut. Narratiiva metoda ii leat juogo-dahje, muhto dan sáhtta geavahit ovttas eará metodaiguin (Friedland & Napoleon 2015–2016: 26). Deháleamos sudnuide lea, ahte beroškeahttá mo mii válljet čatnasit eamiálbmogiid riektevieruid guorahallamii, mii berret leat barggusteamet dárkilat, čađačuovgit ja jearggalaččat (eang. *consistent*). Dát máksá

ahte mii čujuhit gálduide, lehkoset dat dihto árbečeahppi, seremoniija, muitalus dahje historjjálaš čilgehus antropologalaš girjjálašvuodas, dahje buot dát. Dát mearkkaša ahte mii eat dušše govvit láhttemiid dahje ideálaid dahje daga doarjjahis navdosiid lága birra, ja ahte mii guorahallat duohta mearrádusaid dahje vástádusaid (Friedland & Napoleon 2015–2016: 26).

3 Gufihttara lonuhus -muitalus narratiiva láhkametoda vuodul

Dán artihkkalis suokkardan Gufihttara lonuhus -muitalusa, man Johan Turi lea čállán bajás girjjistis *Muitalus sámiiid birra* (1910) ja man Sofe Nillá Biret Máret Kárášjogas lea ođđasit máinnastan. Sofe Nillá Biret Máreha mitalus lea almmustuvvan čoakkáldagas *Muitalusat, máidnasat ja cukcasat* (Berg 1986: 46–48). Turi gohčoda gufihttariid uldan ja sus leat mánga mitalusa ulddaid váralašvuodas.⁶ Okta lea dat go ulda «hálliida lonuhit čáppa čáhppesvuovttat mánáid alccasis iežaset boares váhnemiiguin, maid eai gille biebmat» (Turi 1987 [1910], 156).

Gufihttara lonuhus -muitalusa váldosisdoallu lea Sofe Nillá Biret Máreha mielde ná: Vánhemiin lea čáppa njuoratmáná, mii báhcá okto nohkkat. Man nu siva dihtii vánhenguovttos eaba muite bidjat silbaruđa dahje stállenibbi gándamáná gietkamii «amas gufihttarat eai lonut gándda iežaset romes mánáin dahje boares dárpmehis olbmui» (Berg 1986: 46). Máná lonuhuvvo ja eadni fuomáša dalán, ahte máná lea rievdan, muhto joatká máná dikšuma numo ovdal. Boares badjeolmmoš boahtá fitnat, ja imaštallá vajot, leago gufihtar lonuhan máná, go lea nu earáhuvvan iige leat sturron dan rájes go son mañimuš oinnii dan. Dalle easka vánhenguovttos jáhkka, ahte sudnos lea gufihttara lonuhus, muhto eaba leat ovdal duostan goabbat guoibmáseaska dan dovddastit. Badjeolmmoš rávve eatni vuoššat nu unnán suohkada go vejolaš, bidjat dan stuorámuš gárrái mii gávdno ja gárreravdda dievva vel basttiid. Gári galgá beavddi ala ja buohkat olggos vuordit. Eadni ieš galgá náđđut uksagurrii guovlat sisa čoavddaráiggis. Nu dahkkui ja

6 Sámeگیelain leat mánga namahusa eatnanvuol'olbmuide, davvisámeگیillii *ulda*, *gufihtar* ja *ganeš*. Lemet Jon Aage čilge, ahte *ganeš* lea álgoálgošaččat sámeگیela sátni, go *ulda* ja *gufihtar* leat loatnasánit skandinávlaš gielain (*hulder* ja *govetter*) (Solbakk 2009: 34).

go gollá vehá áigi, mánná čuožžila ja vázzila beavdegurrii, muhto lea dál oaidnit dego boares almmái. Son fuoiku, go nu unnán lea borramuš ahte ii leat doarvái buohkaid biebmat. Ovdalگو áddjá geargá gazza-goahhtit suohkathinná, eadni čelle stohpui, mas gufihtaráddjá soasiha ja njuike leavttuin ruovttoluotta gietkamii. Son ii goit geargga ollásit gokčat iežas, baicce nubbi juolgi sorro ja báhcá ollesšattot juolgin.

Seamma badjealmmái boahťa fas fitnat ja beassá gullat, ahte mánná lea duođaid gufihtaráddjá. Badjealmmái fas rávve eatni, ahte galgá mannat mánáin doaresbeallái «moadde beanagullama eret dálus muhtin stuorra bovnna lusa», nuollat máná ja «bidjat stuorra bovnna ala davás čalmmiid» (Berg 1986: 48). Badjealmmái buktá lánjain bárgiduvvon rissi, mainna eadni galgá «golmma geardde vuos garrasit spáikuliť». Mánná riehcugoahťa das ja fargga «guoira rivgu bođii sáđa sáđa viehkan lávkái», su salas vel čáppa čáhpesvuovttat mánná. Rivgu gohčču heaitit rissemis su boares áhččeriebu amas jápmit ja huiká: «Áhčči lea sivaheapmi. Gea dá lea du durde čivga.» (Ibid.) Nie oazžuba vánhenguovttos iežaska máná ruovttoluotta, ja badjealmmái šaddá máná ristáhččin. Vánhenguovttos oazžuba vel eanet mánáid ja dás duohko álo muitiba bidjat silbaruđa ja stálleniibbi bárdnemáná gietkamii, ja neidamáná gietkamii fas áimmi ja guottahaga, eaige sudno mánáid šat beassan gufihttarat lonuhit.

Turi veršuvdna lea oanehut ja das váilu čoavddus máná lonuhusii. Dan sadjái Turi muitala, ahte lonuhuvvon mánat «gale šaddet ja hupmet seammá ládje go iežá olbmot, muhto leat goit veháš iežalágáťat hámis ja luonddus» (Turi 1987 [1910], 157). Dán vuodul sáhťtá dulkot, ahte muhtimin gufihttara lonuhusat báhcet eallit olbmuid gaskii loahpalaččat ja ahte Gufihttara lonuhus -muitalusa oktan ulbmilin lea čilget muhtin olbmuid earáláganvuodá ja iežaslágan hámi. Dát bealli áššis ii leat goit relevánta dán artihkkala guorahallamis ja biddjo dán artihkkalis ruođuid sisa.

Ášši/čuolbma: Gufihttara lonuhus -muitalusa čuolbma lea, ahte vánhenguovttos vajáldahttiba bidjat silbba dahje stáli iežaska máná gietkamii dan boddii go ieža leaba eret stobus, mas čuovvu ahte sudno mánná lonuhuvvo gufihtaráđjain. Mu analysa mielde muitalus geahččala muitalit guldaleaddjiide, ahte njuoratmánáid galgá dihto láhkai

suodjalit bahádahkkiid vuostá; ahte dihto vuogit ja vierut suodjalit máná. Muitalus maiddái geahččala mitalit, ahte olbmot galget váldit vára boarrásut, eallilan olbmuid viisodagas ja rávvagiin.

Fáktat: Vuosttas fákta, mas lea mearkkašupmi mitalusa čulbmii lea silbba dahje stáli vajálduhttin eret gietkamis gáhtten dihtii máná suolavuoda vuostá. Nubbi fákta, mas lea mearkkašupmi leat badjealbmá rávvagat ja goalmát fas juonalašvuohta, mainna galgá dájuhit gufih-taradjá eret gietkamis. Njealját fákta lea ahte rissi mainna gufih-taraddjá rissehalla, galgá leat dihtolágan ja ahte gufih-tarlonuhus dolvojuvvo dihto báikái ja biddjo dihto láhkai stuorra bovnna ala rissehalla várás.

Mearrádus/čoavddus: Muitalusas mearriduvvo čuovvut dárkilit ja doaibmat badjealbmá rávvagiid mielde, mat čovdet čuolmma. Gufih-tara mitalusas eai leat eará mearrádusat, mat livčče symmetralaččat bajábealde identifiserejuvvon čuolmmain.

Čilgehus: Čilgehus mitalusa mearrádussii dájuhit ja risset gufih-taradjá lea vanhenguoktá hállu gádjut ja oažžut iežaska máná ruovttoluotta. Dát ii leat daddjon sierra muhto boahtá ovdan implisihtalaččat hui čielgasit mitalusas.

Ruođut: Gufih-tara lonuhus -mitalusas eai leat olus eahpečielga áššit dahje buncaraggát, maid galggašii bidjat ruođuid sisa vai guorahalla šaddá álkibun. Kánske Sofe Nillá Biret Máreha veršuvnnas lea dárbu bidjat ruođuid sisa dieđuid suohkada birra, eandalii jos ii leat lohkan Turi veršuvnna. Lohkki soaitá báhcit imaštit, mii mearkkašumiid lea das, ahte galgá dušše binnáža vuoššat suohkada ja bidjat dan stuorá-mus gárrái ja ollu basttiid. Biret Máreha mitalusas ii boađe ovdan, ahte ulddat lonuhit mánáid biebmat iežaset vanhemiid, geaid ieža eai viša biebmat, muhto Turi mitala dan dieđu. Dát čájeha narratiiva láhkametoda guovddáš gáibádusa, ahte guorahallama oktavuodas berre váldit vuhtii ja suokkardit mitalusa buot vejolaš veršuvnnaid, danin go iešguđet veršuvdna buktá ovdan iešguđet áššiid ja dieđuid.

Nubbi fákta man soaitá leat buorre bidjat ruođuid sisa lea silbba dahje stáli bidjan máná gietkamii suddjen dihtii su lonohallamis gufih-tariin. Ii goabbáge veršuvdna mital manin justa silba ja stáli várjaleaba okto báhcán mánáid, ja manin dávvirat maid galgá bidjat

gietkamii leat sohkaheali mielde, mii ii oro guođđimin saji sohkahealiid mánggabealatvuhtii dahje mánáid válljenmunnái das, maid háliidit bargagoahtit go sturrot. Baicce lea servodatlaš vuordámuš ahte stuorodettiin gándamánát bargagoahtet niibbiin ja dárbbášit ruđa go fas nieidamánáid vurdet goarrut. Dát fákta lea miellagiddevaš muhto ii leat relevánta dán artihkkalis meroštallon čulbmii.

4 Gufihttara lonuhus -muitalusa lágat ja láchkaprinsihpat

Láchkaproseassat muitalit *mo* láchkaáššit mearriduvvojit ja *gii* dadjá áššis mañimuš sáni. Juohke láchkaortnegis galget leat dihto proseassat nu ahte eanaš olbmot dohkkehit mearrádusa, maiddá dilis mas eai buohkat leat persovnnalaččat ovttá oaivilis. Dát proseassat dáhkidit, ahte kollektiiva mearrádusat adnojuvvojit legitiiman ja autoritatiivan servodagas (Friedland 2018: 75). Gufihttara lonuhus -muitalusas legitiima mearrádusat dahkkojit vánhemiid gaskkas ja autoritatiivvalaš mearrádusdahkkit leat vánhemiid lassin vuorrasat, geain lea ovddeš diehtu, mo dihto dilis galgá doaibmat. Muitalus maiddá čájeha čielgasit, ahte leat dihto prosedurála láchkkit, maid vehkiin dahkat legitiima ja beaktilis mearrádusaid, mat dasto buvttihit čovdosiid. Dán muitalusas nappo legitiima mearrádusa dahkan ii leat kollektiiva ja almmolaš. Go lea sáhka máná suoládeames, autoritatiivvalaš mearrádusdahkkit leat máná vánhemat. Dát lea áddemis jos váldá vuhtii, ahte vánhemiin lea bajimus ja stuorámuš ovddasvástáduš iežaset mánáin. Dán vuodul sáhtta dadjat, ahte okta sámi láchkaprinsihppa lea, ahte mánáide guoski áššiin vánhemat leat legitiima ja autoritatiivvalaš mearrideaddjit. Nubbi láchkaprinsihppa mánáide guoski áššiid mearrádusain lea ahte galgá váldit vára vuorrasut olbmuid ráđiin ja váldit sin veahki ja rávvagiid vuostá.

Gufihttara lonuhus -muitalusas leat njeallje guovddáš prosedurála láchkkit: 1) juohkit dieđu ja eahpádusaid earáiguin ja dohkkehit váttisvuodá, 2) dárkut ja čohkket duodaštusaid mearridan dihtii leago duodaid sáhka gufihttara lonuhusas, 3) mearridit mo čoavdit ášši ja 4) doaibmat dárkilit mearrádusa vuodul. Dasa lassin Gufihttara lonuhus -muitalus čájeha prinsihpaid lágalaš rivttiin – nappo maid olbmot sáhttet vuordit nubbi nuppis. Rievttit masá álo mákset dan, ahte geas nu earás lea

geatnegasvuohta, mii mo nu láhkai laktása áššái (Friedland 2018: 99). Gufihttara lonuhus -muitalusas okta dákkár guovddáš láhkaprinsihppa lea vanhemiid geatnegasvuohta suodjalit, gáhttet ja gádjut iežaset mánáid. Nubbi lea boarrásut olbmuid geatnegasvuohta rávvet ja veahkehit olbmuid, geain ii leat seamma ollu diehtu ja vásáhus.

Rievttit leat háreve absoluhtat. Eanaš rivttiin galgá heivehit eará olbmuid rivttiiguin ja geatnegasvuođaiguin, ja joavkku ollislaš dárbbuiguin. Dát doallá deaivása sihke eamiálbmotservodagain, nationála olmmošvuoigatvuođain ja álbmogiidgaskasaš lágas. Go mii hállat lágalaš rivttiin, dávjá lea sáhka substantiiva ja prosedurála rivttiin. (Friedland 2018: 99.)

Maiddá Gufihttara lonuhus -muitalusas leat sihke substantiiva ja prosedurála rievttit. Substantiiva rievttit leat 1) riekti eallimii ja dorvvolašvuhtii, 2) riekti oažžut veahki ja 3) riekti oažžut iežas mánáid ruovttoluotta. Prosedurála rievttit leat 1) riekti sihkkarastot sivalažžan, 2) riekti rávvet ja 3) riekti mearridit. Sihke riekti eallimii ja dorvvolašvuhtii ja riekti oažžut veahki laktásit geatnegasvuhtii suodjalit mánáid. Vanhemiin, geaid geatnegasvuohta lea várjalit iežaset mánáid, lea riekti oažžut veahki ja gádjut mánáid dalle go vearrivuohta lea dáhpáhuvvan. Riekti oažžut iežas mánáid ruovttoluotta laktása máná riektái eallimii ja dorvvolašvuhtii ja maiddá bearraša ja soga čavddisvuhtii. Prosedurála rivttiin riekti sihkkarastot sivalažžan Gufihttara lonuhus -muitalusas gullá gufihtarádjái, gii lea lonuhuvvon mánáin, ja vanhemiid geatnegasvuhtii duođaštit, ahte sáhka lea namalassii gufihttara lonuhusas iige eará áššis. Dákkár láhkaprinsihppa lea dábalaš buot láhkaortnegiin – sivalačča ii sáhte dubmet ovdalge lea sihkkarvuohta su sivalašvuođas. Riekti rávvet laktása boarrásut buolvva geatnegasvuhtii juogadit iežaset dieđuid, máhtu ja vásáhusa earáiguin. Riekti mearridit gullá Gufihttara lonuhus -muitalusas máná láhppin vanhenguoktái muhto maiddá gufihtarádjá niidii, gii lea suoládan vanhenguoktá gándamáná ja lonuhan dan iežas áhčiin. Su riektái gullá mearridit buktit olbmo máná ruovttoluotta ja viežžat iežas áhči eret rissehállamis. Dáinna lágiin maiddá gufihtarnissonis ja -ádjás lea riekti bearraša ja soga čavddisvuhtii.

Dárkilit meroštallon substantiiva ja prosedurála rivttiid lassin Gufihttara lonuhus -muitalusas leat oppalaš vuodđoprinsihpat. Friedland fuomášuhtta, ahte go olbmot dahket lágalaš mearrádusaid, sii váldet vuhtii rivttiid, geatnegasvuodaid ja oppalaš prinsihpaid, mat gusket áššái (Friedland 2018: 101). Okta dákkár oppalaš prinsihppa Gufihttara lonuhus -muitalusas lea goabbatguimmešvuoda prinsihppa, mii lea hui dábálaš eamiálbmotmáilmmis ja sin máilmeipmárdusain. Gufihttara lonuhus -muitalusas dát boahdá ovdan guovtti láhkai: guktot nissonat oažžuba iežaska olbmuid ruovttoluotta; váldopersovdna oažžu iežas gándamáná ja gufihtarnisu fas iežas áhči. Dasa lassin boarrásut badjealmmái beassá gáddjovuvvon gándamáná ristáhččin giittosin iežas veahki ja ráđi ovddas.

5 Oktiigeassu

Dán artihkkalis lean guorahallan sámi lágaid ja láhkaprinsihpaid sámiide oahpis Gufihttara lonuhus -muitalusas narratiiva láhkametodain, man vuodđun lea *common law* -ovdadáhpáhusmetoda. Narratiiva láhkametoda leat eamiálbmotlágaid dutkit Kanadas hábmen ja geavahan, ja dan vehkiin lean gávdnan mánga láhkaprinsihpa ja rievtti sámiide oahpis Gufihttara lonuhus -muitalusas. Friedland goit muittuha, ahte narratiiva metoda vehkiin gávdnon láhkaprinsihpat eai leat sojakeahtes njuolggadusat, maid buohkat čalmmeheamet čuvvot dahje ahte bohtosat leat seammát juohke dáhpáhusas. Dat leat baicce *intellektuála resurssat* maid olbmot geavahit hástalusaid ja buncaraggáid ovddas (Friedland 2018: 107).

Viđaoasat syntesa, man narratiiva metoda buvttada, meroštallá 1) riekteproseassaid heivvolaš autoritatiivvalaš mearrideaddjiid meroštallama várás ja dasa mo vástidit riektečulbmii, 2) vejolaš čovdosiid dahje vástádusaid riektečulbmii, 3) lágalaš geatnegasvuodaid, 4) substantiiva ja prosedurála rievttiid ja 5) riekteprinsihpaid. Láhkaproseassat leat oktasaš soahpamušat das, mo ja geat dahket mearrádusaid, maid eatnašat atnet legitiiman ja autoritatiivan maiddái dalle, go eai soaitte leat ovttá oaivilis. Gufihttara lonuhus -muitalusas vánhemat leat legitiima ja autoritatiivvalaš mearrádusdahkkit. Dát lea muitalusa vuosttas láhkaprinsihppa. Láhkii lea mihtilmas ahte dihto prosedurála

lávkkit veahkehit mearrádusa dahkamis. Gufihttara lonuhus -muitalusas gávdnojit njeallje prosedurála lávkki: 1) dieđu ja eahpádusaid juohkin earáiguin ja váttisvuođa dohkkeheapmi, 2) dárkun ja duođaštusaid čohkken sihkkarastit vearrivuođa ja dan dahkki, 3) mearrádus mo čoavdit ášši ja 4) mearrádusa vuodul doaibman. Čoavddus Gufihttara lonuhus -muitalusa riektečulbmii – máná suoládeapmái ja lonuheapmái – lea ahte lonuhus rissehalla dihto báikkis dihto láchkai, goas máná suola, gufihtarnisu, buktá máná ruovttoluotta.

Eanaš rivttiin galgá heivehit oktii eará olbmuid ja olmmošjoavkuid rivttiiguin ja geatnegasvuodaiguin. Gufihttara lonuhus -muitalusas gávdnojit guokte láchkaprinsihpa geatnegasvuodain: vanhemiid geatnegasvuolta várjalit iežaset mánáid vearrotaguin ja boarrásut buolvva geatnegasvuolta juogadit dieđuideaset ja rádi veahkehan dihtii earáid.

Lágalaš rivttiid sáhtta dábálaččat juohkit substantiiva ja prosedurála rivttiide. Gufihttara lonuhus -muitalusas gávdnojit golbma substantiiva rievtti: 1) riekti eallimii ja dorvvolašvuhtii, 2) riekti oazžut veahki ja 3) riekti gádjut iežas mánáid. Muitalusa prosedurála rievttit fas leat 1) riekti sihkkarastot sivalažžan, 2) riekti rávvet ja 3) riekti mearridit.

Dán artihkkala guorahallamis lea okta stuorra váilivuolta: dás váilu ollásit kollektiiva suokkardeapmi earáiguin servodagas, mii geatnegahtto oazžun dihtii loahpalaš bohtosiid. Dan dihtii artihkkala analysa lea váilevaš ja bohtosat leat dušše gaskaboddosaččat. Mu sávaldat lea ahte dán artihkkala guorahallama sáhtta dievasmahttit maŋnelis muhtin eará oktavuodas oktasaš, servodatlaš suokkardeami vehkiin. Váilevuodas beroškeahhtá lea vejolaš dadjat, ahte Gufihttara lonuhus -muitalusa guorahallan eamiálbmogiid narratiiva láchkametodain addá buori álgogova sámi lágain. Dasa lassin artihkkala analysa čájeha, ahte sámi lágat leat álo leamaš ja leat ain gávdnamis iežamet muitalusain. Sáhka lea čielgasit ja eahpitkeahhtá lágain, ja numo dán artihkkala guorahallan čájeha, mii sáhttit suokkardit njálmmálaš ja čállon muitalusaid hástalusaid čoavdima birra iežamet servodagas ja ságastallagoahhtit gaskaneamet lágain, maid mii gávdnat muitalusain ja eará gálduin. Numo Friedland sávvá, lágaid gávdnan eamiálbmogiid muitalusain roahkasmahtta olbmuid hilgut boarásman stereotiippaid ja giellasiid iežamet ja min máttuid birra (Friedland 2018: 108).

Eamiálbmogiid lágaid ja láchkaprinsihpaid gávdnan muitalusain ja eará gálduin lea jo daninassii mávssolaš, muhto lea lunddolaš smiehttat, mo identifiserejuvvon lágaid ja prinsihpaid sáhttá geavahit otnábeai áigeguovdilis hástalusaid čoavdimis eamiálbmotservodagain. Mun oainnu mielde Gufihttara lonuhus -muitalusa láchkaprinsihpaid lea vejolaš ávkástallat ovdamearkka dihtii mánáidsuodjalanáššiin dahje dakkár rohčošanáššiin, mas sivahuvvon ollesolmmoš ii leat máná vanhemiid. Mánáidsuodjalan- ja rohčošanáššit leat mánggabealat ja hástaleaddji áššit man beare servodagas, muhto sámeservodagas (numo earáge eamiálbmotservodagain) berre dábálaš hástalusaid lassin máhttit váldit vuhtii eamiálbmogii erenoamáš kultuvrralaš ja sosiála beliid sihke ášši čielggadeamis ja čovdosiid ohcamis. Kárášjohkii lea aiddo rahppon Sámi nationála gealboguovddáš, mii galgá veahkehit mánáid- ja bearašsuodjalandáhpáhusain. Sámi kulturgelbbolašvuhtii ja -áddejupmái lea duodaid stuorra dárbu, danin go maiddá áššedovdiin váilu mánáidsuodjalanáššiin máhttu.⁷ Dákkár ja eará oktavuodain sámi láchkaprinsihpat sáhttet doaimmat mávssolaš intellektuála ja kánske maiddá konkretta reaidun veahkehit dievasmahttit máhtu, ášši gieđahallama ja čovdosiid.

Guorahaladettiin sámi lágaid ja láchkaprinsihpaid atnuiváldima otná hástalusaid čoavdimis lea dehálaš smiehttat maiddá daid sajáda- ja mearkkašumi sámeservodagas. Leatgo prinsihpat ain anus dihto sajiin, dahje geavahuvvojito dat muhtin oktavuodain, formálalaččat dahje eahpeformálalaččat? Mat leat siskkáldas hehttehusat sámi lágaid ja láchkaprinsihpaid atnuiváldimis ja geavaheames (vrd. Friedland 2018: 110)? Jos sámeservodagas ja sámedutkamušas lea beroštupmi guorahallagoahtit eanet sámi lágaid ja láchkaprinsihpaid narratiiva láchkame- toda (dahje eará heivvolaš metodaidd) vehkiin, okta guovddáš jearaldat, mii bohciida dán artihkkalis boahte dutkamuššii, lea čielggadit man dábálaččat Sámis dán artihkkalis meroštallon rievttit ja láchkaprinsihpat leat – nappo gávdnojitgo seammalágan dahje seammasullasaš lágat ja prinsihpat maiddá eará go Gufihttara lonuhus -muitalusas.

7 Berit Anette Somby, SÁNKŠ ráđdeáddi, Sámi davviriikkalaš TV-oddasat 26.10.2022.

Gáldut

- Allard, Christina 2015: Some characteristic features of Scandinavian laws and their influence on Sami matters. – Christina Allard & Susann Funderud Skogvang (doaimm.), *Indigenous rights in Scandinavia. Autonomous Sami law*. Farnham: Ashgate. 49–64.
- Allard, Christina & Skogvang, Susann Funderud (doaimm.) 2015: *Indigenous rights in Scandinavia. Autonomous Sami law*. Farnham: Ashgate.
<https://doi.org/10.4324/9781315588353>
- Archibald, Jo-ann 1997: *Coyote learns to make a storybasket: The place of First Nations stories in education*. [Doavttirgrádabargu.] Simon Fraser University.
- Asch, Michael & Macklem, Patrick 1991: Aboriginal rights and Canadian sovereignty: an essay on *R. v. Sparrow*. – *Alberta Law Review* 29 (2): 498–517. <https://doi.org/10.29173/alr1571>
- Austin, Raymond D. 2009: *Navajo courts and Navajo common law. A tradition of tribal self-governance*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Bankes, Nigel & Koivurova, Timo (doaimm.) 2013: *The proposed Nordic Saami Convention. National and international dimensions of indigenous property rights*. Oxford: Hart.
- Bengtsson, Bertil 2004: *Samerätt*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Berg, Thorleif (doaimm.) 1986: *Muitalusat, máidnasat ja cukcasat*. Kárášjohka: Davvi Media.
- Borrows, John 2002: *Recovering Canada. The resurgence of Indigenous law*. Toronto: University of Toronto Press.
- Borrows, John 2010: *Canada's Indigenous constitution*. Toronto: University of Toronto Press.
- Bull, Kirsti Strøm 2004: Saami customary law and the proposals of the Saami Rights Committee. – Michael Jones & Audhild Schanche (doaimm.), *Landscape, law and customary rights*. Dieđut 3/2004. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta. 163–171.
- Christie, Gordon 2009: Indigenous legal theory: Some initial considerations. – Benjamin J Richardson, Shin Imai & Kent McNeil (doaimm.), *Indigenous peoples and the law: Comparative and critical perspectives*. Oxford: Hart. 195–231. <https://doi.org/10.5040/9781509955565.ch-008>
- Eriksen, Gunnar 2004: Samiske sedvaner og bruk av naturressurser før og etter Selbu- og Svartskogdommene fra 2001. – *Kritisk juss* 30: 289–304.
<https://doi.org/10.18261/ISSN2387-4546-2004-03-09>

- Eriksen, Gunnar 2008: *Alders tids bruk*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Fletcher, Matthew L.M. 2006: Toward a theory of intertribal and intratribal common law. – *Houston Law Review* 43 (3): 701–741.
- Friedland, Hadley 2012: *Practical engagement with Indigenous traditions on environmental issues: Some questions*. A Symposium on Environment in the Courtroom: Key Environmental Concepts and the Unique Nature of Environmental Damage, March 23–24, University of Calgary.
- Friedland, Hadley 2018: *The Wetiko legal principles: Cree and Anishinabek responses to violence and victimization*. Toronto: University of Toronto Press.
- Friedland, Hadley & Napoleon, Val 2015–2016: Gathering the threads: Developing a methodology for researching and rebuilding Indigenous legal traditions. – *Lakehead Law Journal* 1 (1): 16–44.
- Glenn, H. Patrick 2014: *Legal traditions of the world. Sustainable diversity in law*. New York: Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/he/9780199669837.001.0001>
- Helander, Elina 2004: *Samiska rättsuppfatningar*. Rovaniemi: Arctic Centre.
- Helander-Renvall, Elina 2013: Saamelainen tapaoikeus. – Päivi Magga & Eija Ojanlatva (doaimm.), *Ealli biras. Saamelainen kulttuuriympäristöohjelma*. Inari: Sámi museum / Saamelaismuseosäätiö. 132–134.
- Henderson, James [sákéj] Youngblood 1994: Empowering treaty federalism. – *Saskatchewan Law Review* 58 (2): 241–329.
- Hågvar, Geir 2006: *Den samiske rettsdannelse i indre Finnmark. Om nordsamenes rettsorden, grunnlovsvernet og selvbestemmelsen*. Diedut 2/2006. Guovdageaidnu: Sami Instituhtta.
- Korpijaakko, Kaisa 1989: *Saamelaisten oikeusasemasta Ruotsi-Suomessa. Oikeushistoriallinen tutkimus Länsi-Pohjan Lapin maankäyttöoloista ja -oikeuksista ennen 1700-luvun puoliväliä*. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Kuokkanen, Rauna 2022: All I see is white. The colonial problem in Finland. – Josephine Hoegaerts, Tuire Liimatainen, Laura Hekanaho & Elizabeth Peterson (doaimm.), *Finnishness, Whiteness and Coloniality*. Helsinki: University of Helsinki Press. 291–314. <https://doi.org/10.33134/HUP-17-12>
- Labba, Kristina 2020: Sámi law: A methodological approach. – *Arctic Review on Law and Politics* 11: 215–232. <https://doi.org/10.23865/arctic.v11.2431>
- Lawrence, Rebecca & Åhrén, Mattias 2016: Mining as colonisation: the need for restorative justice and restitution of traditional Sami lands. – Lesley

- Head, Katarina Saltzman, Gunhild Setten & Marie Stenseke (doaimm.), *Nature, temporality and environmental management: Scandinavian and Australian perspectives on landscapes and peoples*. New York: Routledge. 133–148.
- Magga, Ole Henrik & Oskal, Nils & Sara, Mikkel Nils 2002: *Dyrevelferd i samisk kultur*. Kautokeino: Sámi allaskuvla.
- Milward, David 2012: *Aboriginal justice and the charter. Realizing a culturally sensitive interpretation of legal rights*. Vancouver: UBC Press.
<https://doi.org/10.59962/9780774824583>
- Mohanty, Chandra Talpade 2003: Genealogies of community, home, and nation. – Chandra Talpade Mohanty, *Feminism without borders. Decolonizing theory, practicing solidarity*. Durham & London: Duke University Press. 124–137. <https://doi.org/10.2307/j.ctv11smp7t.9>
- Napoleon, Val 2013: Thinking about Indigenous legal orders. – René Provost & Colleen Sheppard (doaimm.), *Dialogues on human rights and legal pluralism*. Dordrecht: Springer Netherlands. 229–245.
https://doi.org/10.1007/978-94-007-4710-4_11
- Napoleon, Val 2019: Did I break it? Recording Indigenous (customary) law. – *Potchefstroom Electronic Law Journal* 22: 1–35.
<https://doi.org/10.17159/1727-3781/2019/v22i0a7588>
- Napoleon, Val & Friedland, Hadley 2014: Indigenous legal traditions: Roots to Renaissance. – Markus D. Dubber & Tatjana Hörnle (doaimm.), *The Oxford handbook of criminal law*. Oxford & New York: Oxford University Press. 225–247.
- Oskal, Nils & Sara, Mikkel Nils 2001: *Reindriftssamiske sedvaner og rettsoppfatninger om land. Reindriften i Finnmark*. Oslo: Cappelen forlag.
- Ravna, Øyvind 2013: *Finnmarksloven – og retten til jorden i Finnmark*. Oslo: Gyldendal.
- Riessman, Catherine Kohler 1993: *Narrative analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Ross, Rupert 1996: *Returning to the teachings. Exploring Aboriginal justice*. Toronto: Penguin.
- Skogvang, Susann Funderud 2012: *Retten til fiske i fjorder og kystnære farvann*. Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Skogvang, Susann Funderud 2017: *Samerett*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Smith, Carstein 2004: Hvilken plass har samiske sedvaner og rettsoppfatninger i norsk rett? – *Jussens venner* 39 (3–4): 137–143.
<https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3126-2004-03-04-01>

- Solbakk, Aage 2009: *What we believe in. Noaidevuotta – an introduction to the religion of the Northern Saami*. Kárášjohka: ČálliidLágáduš.
- Solem, Erik 1970: *Lappiske rettstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sterling, Shirley 1997: *The grandmother stories: Oral tradition and the transmission of culture*. [Doavttirgrádabargu.] University of British Columbia.
- Svensson, Eva-Maria 2015: Sami legal scholarship: The making of a knowledge field. – Christina Allard & Susann Funderud Skogvang (doaimm.), *Indigenous rights in Scandinavia. Autonomous Sami law*. Farnham: Ashgate. 207–226.
- Svensson, Tom G. (doaimm.) 1999: *On customary law and the Saami rights process in Norway. Proceedings from a conference at University of Tromsø, Feb. 1999*. Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Torp, Eivind 2011: Betydelsen av samiska traditioner i svensk rätt. – *Arctic Review on Law and Politics* 2 (1): 77–101.
<https://doi.org/10.23865/arctic.v2.20>
- Trinh, T. Minh-ha. 1989: *Woman, native, other. Writing postcoloniality and feminism*. Bloomington: University of Indiana Press.
- Tully, James 1995: *Strange multiplicity: Constitutionalism in an age of diversity*. Cambridge: Cambridge University Press.
<https://doi.org/10.1017/CBO9781139170888>
- Turi, Johan 1987 [1910]: *Muitalus sámiid birra*. Johkamohkki: Sámi Girjjit.
- Webber, Jeremy 1995: Relations of force, relations of justice: The emergence of normative community between colonies and Aboriginal peoples. – *Osgood Hall Law Journal* 33 (4): 623–660.
<https://doi.org/10.60082/2817-5069.1636>
- Webber, Jeremy 2009: The grammar of customary law. – *McGill Law Journal* 54 (4): 579–626. <https://doi.org/10.7202/039646ar>
- Åhrén, Mattias 2016: *Indigenous peoples' status in the international legal system*. Oxford: Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198778196.001.0001>

The Significance of Stories in Contemporary Society: Seeking Sámi Laws through an Indigenous Law Method

This article investigates Sámi law and legal principles in the traditional story of Gufihttara lonuhus with the help of the Indigenous narrative legal method. Developed by Indigenous law scholars Val Napoleon and Hadley Friedland, the narrative legal method has been widely employed in Canada in the past two decades. The objectives of the article are: to advance Indigenous law research in Sápmi and the analysis of Sámi laws within Sámi society and tradition; to introduce a new method for Sámi research that has been successfully used in Indigenous scholarship; and to identify the laws and legal principles in the well-known Sámi story of Gufihttara lonuhus. At the end of the article, I examine the ways in which the identified legal principles can be employed to address current challenges in Sámi society such as child protection, and what needs to be taken into account if the Indigenous narrative legal method will be employed to identify Sámi people's own laws and principles. While there are studies on Sámi customary law, the way in which court decisions have taken Sámi customary law into consideration, and the role of traditional Sámi customs and norms in national legislation, the Indigenous narrative legal method has not yet been employed to analyze traditional Sámi oral tradition and identifying Sámi laws therein.

Keywords: Sámi law, Indigenous law, Sámi stories, legal principles, child protection, gufihrtars (underground people), oral tradition.

Rauna Kuokkanen
University of Lapland (Finland)
rauna.kuokkanen@ulapland.fi